

عباس حرّی

ده سال تلاش

ژوئیه‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کودکی که ده سال پیش در این سرزمین زاده شد ، آنچنان هم سهل و آسان قبول تربیت نکرد . آنان که مسئول پرورش جنبه‌های مختلف حیاتش بودند نیک آگاهند که چه رنجها بردند و چه گنجها صرف کردند . چه بیراهه‌ها که بر سر راه این خرد سال بود و چه کج اندیشی‌ها که بی—

کجروپها به دنبال داشت. زیر و رو رفتن‌ها، اختلاف سلیقه‌ها، نوسانات فکری و جهان بینی‌های متفاوت سبب شد که کودک دهساله امروز نه در بست تربیت یافته، سنت "دامان" و "خانواده" و "میراث" باشد و نه یکجا دستخوش دگرگونیهای وارداتی و دستورالعمل‌های کلیشه‌ای. کودکی شد با پاییی در گذشته و پاییی در آینده و در حال حرکت: میراث‌خوار دبیروز و خد متگزار فردا.

از ۱۳۱۷ (۱) به بعد چندین بار تخمی در زهدانی ناآمده ریختند تا کودک کتابداری را بزایانند، ولی ثمری بیار نیامد. یی تنگنایی زهدان نطفه را در خود کشت و یا ویژگیهای بیگانه، تخم بیی خصوصیات زهدان که عمری شیوه‌ای دیگر می شناخت سازگار نبود. دهسال پیش هم که تخم افکنی را برای چندمین بار آزمودند، هنوز مطمئن نبودند. چه زهدان بیمار بود و تخم هم گرچه متفاوت با بارهای گذشته - نسبت از هر دوسو داشت.

لیکن این بار آنها که پذیرفتند این جنین را بپرورند، بزایانند و تعلیمش دهند از پای نشستند. نه رهایش کردند تا به اصطلاح سیر طبیعی خود را دنبال کند و نه بدبینانه امید از آن بریدند. کوشیدند و این کوشش در آغاز نه بر سودی چشم داشت و نه بر خوشامد کسی یی کسانی. مؤمن بودند به آنچه می کردند و با این اطمینان که شدنی است و شد.

عجب نیست که این طفل چنین زودبا محیطش انس گرفت. گرچه والدینش و والدین والدینش را از "خواندن بهره چندانی نبود، لیکن از اجدادش ژنی مخفی به همراه داشت. اجدادش را با "کتاب" و "دانائی" آشتی بود

۱- ضیاءالدین سجادی، "نخستین کلاس کتابداری در ایران"، خبرنامه انجمن کتابداران ایران: شماره اول، بهار ۱۳۵۱، دوره پنجم ص ۲۷.

و آشنائی نه يك قرن بل قرنہا .

زمانی که در این دیار کتاب بر شترها از کتابخانه‌ای به کتابخانه‌ای می‌رفت ، زمانی که کتابها را بر اساس مفاهیم علمی زمان در موضوعات می‌شکستند و به شیوهای میانشان رابطه برقرار می‌کردند ، و زمانی که کتاب را برایگان به امانت می‌دادند ، هنوز - و حتی قرنہا بعد از آن هم - کتاب را در کتابخانه‌های آنسوی عالم به زنجیر می‌بستند .^۱

البته این هم دلیل آن نیست تا " پستانک گذشته را بعکیم ، بلکه تاریخ است و باید بشناسیم .

در این ده سال ، فنون و مفاهیم مختلفی که به سبب وارداتی بودنشان ناآشنای نمود و به سبب ناآشنائیشان دیربدر ، بانیاذهای زمان همساز شد ، رنگ محلی گرفت ، قالبهایش شکست و در قالبی باب آب و خاک بازسازی گردید ، صیقل یافت و آن شد که اکنون داریم .

مفاهیم فرهنگی که دست نخورده وارد شده بود ، بدان سبب که ازیند ناف فرهنگی غریبه تغذیه می‌کرد و ریشه در مذهب ، زبان و تمدنی دیگر داشت ، با مفاهیم آشنا در هم آمیخت و گاه یکجا در هم ریخت . در این خطر کردن‌ها تنها عشق و ایمان کافی نبود ، به آگاهی و شناخت نیاز داشت ، و داشتند تا توانستند آنی را بسازند که داریم .

گرچه برخی از عوامل بیرونی هنوز برآیند تا این حرکت را ندیده انگارند ، لیکن اگر به سیر تکاملی مومن باشیم این حرکت واپس‌گرا نخواهد بود . دست‌پروردگان این تلاش دهساله در بسیاری از

۱- در عهد لویی چهاردهم ، مراجعه کنندگان به کتابخانه مازرن در پاریس برای اولین بار مشاهده کردند که " کتابها در سالن مطالعه به میزها زنجیر نشده و در عوض بر حسب قطع در قفسه‌ها جای گرفته است . برای اطلاع بیشتر مراجعه کنید به : آندره ماسون ویل سالوان ، " کتابخانه‌ها (۵) نامه انجمن کتابداران ایران ، شماره دوم ، تابستان ۱۳۵۲ ، دوره ششم

کتابخانه‌های معتبر و صاحب نام موجود این سرزمین نفوذ کردند، کوشیدند و رویاروی خوارنمردن‌ها و "نداریم"‌ها و "نمی‌توانیم"‌های مسوولان استاد با حقایق "شدنی"‌ها و بی‌اعتباری "بودنی"‌ها را قبول کردند و اینها آسان نبود.

در این سرزمین کار کتابداری نوینش، مثل بسیاری از "نو"‌های دیگرش از فضا آغاز شد. اگر پیام آوران کتابداری نوین غرب، کتابداریشان بر اساس نیاز به "خواندن" و "دانستن" آغاز شد، کتابداری جدید ما نقشی دوگانه داشت: خلق نیاز و رفع نیاز. نمی‌توانست چشم به راه پیدایی نیاز بپوشد. خود نیاز آفرین شد.

کتابخانه کودک بر آن شد تا کودکان بیگانه با "خواندن" را به خود بخواند. نیاز آفرید و نیاز را پاسخ گفت و می‌گوید: مراکز مدارک علمی‌ش را سیل درخواست و نیاز تحقیقاتی نیافرید. بلکه این مراکز بودند که نیاز به مدارک را به ناآشنایان تفهیم کردند و با ارائه ابزار، شیرینی سهل‌یابی اطلاعات را به مذاق دانشمندان چشاندند. پیدایش مرکزی برای خدمات کتابداران به دنبال نیاز کتابخانه‌ها نیامد، بلکه خدمات، خود را شناساندند و ارزش و اعتبار سازماندهی علمی کتابخانه را در مقابل آشوب و هرج و مرج قطع، و شماره ثبت و رنگ و تکیه بر حافظه "مشتی اکبر"‌های پشت کتاب‌شناس، نشان دادند.

آموزش کتابداری چه نیشخندها که بر خود هموار ساخت. آموزشگر و آموزشگیر را دیگر گروه‌ها به سخره گرفتند که "خود می‌دانید چه می‌کنید؟" سفیهانه - لکن با این وانمود که عاقلانه اندر سفیه می‌نگرند - از در ترجم و تحفیف بر آنان نگر بستند و اینکه "کتاب را نویسنده می‌نویسد، ناشر منتشر می‌کند، کتابفروش می‌فروشد. کتابدار در این میان چه صیفه‌است؟! " ته مانده نسل کج بین و کج اندیش را هنوز هم می‌توان یافت که برای سازمان‌ش

آگهی استخدام کتابدار، دفتردار، انباردار می‌دهد، شاید با این امید که "لابد متقاضی از عهده" یکی از آن سه کاربر خواهد آمد.

دست‌اندرکاران که به آنچه می‌کردند مؤمن بودند از پای ننشستند و از امکانات محدود خود سود جستند تا دست‌کم جامعه کتابخوان و لی کتابخانه شناس را به قبول حقانیت تلاشهای خود واداشتند.

باروری این تلاش دهساله را چه از لحاظ پژوهشی - گرچه اندک - و چه از لحاظ ثمره عینی آن می‌توان در بسیاری از کتابخانه‌ها رد زد. تغییر تلقی محافظه‌کاران را که از هرگونه نوآوری بیم دارند، می‌توان دید. بسیاری از آنان که از دور دست برآتش داشته‌اند کم و بیش قطعیت و لزوم دانش حرفه‌ای کتابداری را برای کتابداران پذیرفته‌اند.

در این تلاش شبکه‌ای و همه‌سویه دهساله ناظر شکفتن هـا، میوه‌دادن‌ها و رسیدن‌های بسیار بودیم. شورای کتاب‌کودک - گرچه پیش از این دهسال نیز وجود داشت - در این دهه بود که با جدیت، قاطعیت و اطمینان بیشتر با کتاب‌های کودکان، ناشران، نویسندگان و دیگر دست‌اندرکاران در این امر رابطه یافت. کوشید تا نه تنها در سطح ملی بلکه در وسعتی بیشتر تلاش کند. عضویت در مجامع بین‌المللی و قبول برگزاری سال جهانی کتاب‌کودک (در سال ۱۳۵۵) در ایران، خود نمودار این حقیقت است.

تلاشهای کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در طی این دهسال آوازه‌ای جهانی یافت. مرکز خدمات کتابداری در همین دهه آغاز به کار کرد و در مدت هشت سال توانست نقش خود را به عنوان یک مرکز پژوهشی و خدماتی تثبیت کند. مرکز مدارک علمی در تهیه و قابل دسترس ساختن مواد اطلاعاتی تا آنجا که مقدمات زمانی، زبانی، مالی و نیروی انسانی اجازه می‌داد به گردآوری و مفید سازی اطلاعات عملی مورد نیاز محققان همت‌گماشت.

آموزش کتابداری و تربیت کتابداران از طریق مراکز مختلف - و در راس آنها گروه کتابداری دانشکده علوم تربیتی - در سطوح مختلف و در دوره‌های کوتاه و بلند مدت صورت گرفت و کوشید تا نیروی انسانی مورد نیاز کتابخانه‌ها را تربیت کند. تاثیر راهیابی این نیروی انسانی متخصص را می‌توان در برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی مشاهده کرد. سازماندهی منطقی و مفید این کتابخانه‌ها حاصل تلاشهای کتابداران آگاه و تحصیلکرده بوده است.

کتابخانه‌های تخصصی در بسیاری از سازمانها و مراکز دولتی و غیردولتی به عنوان عنصر اجتناب ناپذیر سازمانی پذیرفته شده و نیاز به کتابدار متخصص روز بروز افزایش می‌یابد.

هیات امنای کتابخانه‌های عمومی در همین ده سال بود که کوشید نقش کتابخانه‌های عمومی را بشناسد و بشناساند. افزایش نسبی اینگونه کتابخانه‌ها در سطح کشور، نسبت به گذشته، خود شاهد این مدعا است. این همه اشاره‌ای بود گذرا به گوشه‌ای از تلاشهای این دهسال. و ثمرات آن گرچه چشمگیر و شاد آفرین است، لیکن نباید فراموش کنیم که این کودک هنوز دهساله است می‌رود تا دوره نوجوانی را آغاز کند، دوران سراسر بحران و اضطراب و سرشار از بیم و امید. هنوز نمی‌توان کار تربیتش را پایان یافته دانست. می‌رود تا از یافته‌های تجربی این دهسال، فلسفه حیات خود را مشخص سازد، با مسائل با دیدی منطقی و علمی برخورد کند، و ذهنش را برای پژوهش آماده گرداند.

دهه دیگری که در پیش داریم دهه خلق و حل مسأله است؛ مسائلی که فراوانند و راه حلشان را طرح ریزی صحیح و سیر منطقی می‌تواند ارائه دهد. دهه‌ایست که باید مهارت‌های "چونی" را به مهارت‌های "چرایی" تبدیل کرد.

با این امید که در بیست سالگی طفل دهساله امروز بتوانیم باز هم
با همین غرور از گذشته‌اش، طرز تفکرش، بینش و آگاهی‌ش سخن بگوئیم.

شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی